

PARTER**Anmälände myndighet**

Uppsala universitet
Box 256, 751 05 Uppsala

Motpart

Professor Peter Eklöv
Uppsala universitet
Institutionen för ekologi och genetik – limologi
752 36 Uppsala

ANSVARSNÄMNDENS AVGÖRANDE

Ansvarsnämnden vidtar ingen åtgärd utan skriver av ärendet från vidare handläggning.

ANMÄLAN M.M.*Anmälan och inställning*

Uppsala universitet har anmält professorn Peter Eklöv, institutionen för ekologi och genetik – limologi, för bedömning om han bör tilldelas en disciplinpåföljd på grund av att han har gjort sig skyldig till oredlighet i forskning.

Peter Eklöv har bestritt att han har gjort sig skyldig till en tjänsteförseelse och i vart fall ansett att förseelsen bör bedömas som ringa varför någon påföljd inte ska meddelas.

Uppsala universitets anmälan

Av anmälan och till den fogade handlingar, bl.a. utredningsrapporten, har framgått i korthet följande.

Uppsala universitet mottog den 20 juni 2016 en anmälan om oredlighet i forskning gentemot Ph.D. forskarassistenten Oona Lönnstedt (huvudansvarig för aktuellt forskningsprojekt) och professor Peter Eklöv (handledare, medförfattare och seniorforskare). Misstankarna riktade sig mot artikeln "Environmentally relevant concentrations of microplastic particles influence larval fish ecology" som publicerades i juni 2016 i tidskriften Science. *(Eftersom det bara är Peter Eklöv som är föremål för ansvarsnämndens prövning kommer här i princip endast hans påstådda felhandlande nämnas; ansvarsnämndens anmärkning).*

Det aktuella forskningsprojektet avsåg en studie av hur fisklarver och fiskyngel påverkas av mikroplastpartiklar. Resultaten från studien har publicerats i tidskriften Science. I denna artikel rapporterades att mikroplastpartiklar i vattenmiljö orsakade en tydlig påverkan på fiskynglen. Bland annat rörde de sig som exponerats för mikroplastpartiklar mindre än de som inte utsatts och tog inte skydd för predator på samma sätt som de som inte utsatts för påverkan.

Anmälarna begärde att Expertgruppen vid Centrala etikprövningsnämnden skulle yttra sig angående anmälan, varvid vicerektor Johan Tysk den 27 juni 2016 begärde ett yttrande från Expertgruppen för oredlighet i forskning vid Centrala etikprövningsnämnden (Expertgruppen).

I enlighet med då gällande riktlinjer avseende förfarande vid anklagelse om vetenskaplig oredlighet beslutade vicerektor Johan Tysk den 5 juli 2016 även att inleda en förberedande undersökning. Den förberedande undersökningen lämnade sin slutrapport den 31 augusti 2016. Rapportens

slutsats var att utredarna inte funnit stöd för att det förelegat oredlighet i forskning.

Yttrande från Expertgruppen lämnades till Uppsala universitet den 21 april 2017. Expertgruppen fann att de anmälda forskarna gjort sig skyldiga till vetenskaplig oredlighet. Vicerektor beslutade den 11 maj 2017, efter att ha tagit del av yttrandet, att överlämna ärendet till rektor för beslut.

I enlighet med nu gällande riktlinjer avseende förfarandet vid anmälan om oredlighet i forskning beslutade rektor den 29 maj 2017 att överlämna anmälan och Expertgruppens yttrande till Nämnden för utredning av oredlighet vid Uppsala universitet (Nämnden) för vidare utredning inför rektors beslut.

Nämnden genomförde bl.a. enskilda möten med de anmälda personerna och gav också i juli 2017 en sakkunnig person i uppdrag att utröna om det förekommit oredlighet i forskning.

Nämnden överlämnade sin utredningsrapport till rektorn den 6 december 2017. Med utgångspunkt i universitetets tidigare gällande riktlinjer avseende förfarandet vid anmälan om oredlighet i forskning och definitionen av oredlighet i riktlinjerna gjorde Nämnden den bedömningen att de båda anmälda gjort sig skyldiga till oredlighet i forskning, Peter Eklöv på det sättet att han brutit mot bestämmelserna om djurförsöksetiskt tillstånd.

Nämnden konstaterade bl.a. att experimenten hade genomförts utan att djurförsöksetiskt tillstånd för dem hade förelegat. För detta svarade såväl Oona Lönnstedt, som varit huvudansvarig för experimentens genomförande, som Peter Eklöv, som haft ett särskilt ansvar för att tillstånden inhämtades. Uppsåt för oredlighet i forskning förelåg.

Utredningen gav vidare vid handen att experimenten inte hade genomförts under den tid och i den omfattning som angetts i den vetenskapliga artikeln. Peter Eklöv har som medförfattare, seniorforskare och handledare haft att kontrollera att forskningen genomförts på det sätt som beskrivits i artikeln. Detta har han underlåtit att göra och han kan därför inte undgå kritik. Hans underlåtenhet här kunde emellertid inte anses medföra att han också kunde göras ansvarig för en uppsåtlig oredlighet i forskning.

Mot bakgrund av Nämndens bedömning beslutade rektorn den 6 december 2017 att Peter Eklöv gjort sig skyldig till oredlighet i forskning på det sättet att han brutit mot bestämmelserna om djurförsöksetiskt tillstånd.

Peter Eklöv

Uppsala universitets beslut är felaktigt såvitt avser hans inblandning och hans ansvar. Att det i efterhand har framkommit att Oona Lönnstedt inte skött sin del av forskningen i enlighet med gällande regler och riktlinjer innebär inte att han uppsåtligt kan anses ha gjort sig skyldig till oredlighet i forskning på sätt som beslutet anger.

Han har bedömts skyldig till oredlighet i forskning endast genom att han ska ha brutit mot bestämmelserna om djurförsöksetiskt tillstånd. Det är viktigt att ansvarsnämnden har detta i åtanke när ärendet prövas då han omnämns på ett flertal ställen i utredningsrapporten. Han må ha varit slarvig eller förlitat sig på andra personers etiska kompass i vissa situationer, han har dock inte gjort något som helst fel avsiktligt (dvs. uppsåtligt) i någon situation. Inte heller har han uppsåtligt brutit mot bestämmelserna om djurförsöksetiskt tillstånd. Enligt de riktlinjer som gällde vid den aktuella tidpunkten är det en förutsättning för ansvar för oredlighet i forskning att uppsåt föreligger.

Han vill först bara poängtera att han självklart är besviken över den uppkomna situationen. Han är besviken på att en person som han uppskattade som en framstående forskare visat sig inte följa de regler och riktlinjer som det för forskare är väldigt viktigt att följa. Detta för att se till att det goda ryktet avseende forskning upprätthålls. Han är besviken över att han förlitade sig på en kollega som han upplevde som sin jämlike som forskare då hon fullgjort all sin forskning som postdok och därmed var fullvärdig forskare. Hade hon varit doktorand hade situationen måhända varit annorlunda, men i aktuell situation har hon hela tiden arbetat självständigt i sitt eget projekt. Han har inte gentemot henne haft någon egentlig handledande roll. Tvärtom var situationen i det aktuella projektet att det var Oona Lönnstedt som föreslog om hon inte kunde få genomföra forskning inom hennes eget område och avseende hennes egna forskningsidéer i stället för att endast bistå undertecknad i de forskningsprojekt som han ursprungligen hade planerat att hon skulle kunna bistå i.

Han är medveten om att graden av eget ansvar för sin forskning som postdok kan variera mellan fakulteter, men inom den tekniska naturvetenskapliga fakulteten är detta inte någonting konstigt i en situation där den aktuella postdoken har så pass stor och god renommé som Oona Lönnstedt hade. Det var aldrig från början ens någon diskussion om att han skulle vara medförfattare till den aktuella artikeln utan det framkom under tiden att hon önskade att han skulle vara medförfattare till artikeln. Eftersom han inte hade deltagit aktivt i forskningen så framförde han att det han kunde bidra med endast var genomläsning och att lämna synpunkter. Han har aldrig bidragit aktivt i själva forskningen. Han har inte heller bidragit till artikeln på annat sätt än att läsa igenom denna och lämna synpunkter på innehållet. I efterhand har detta visat sig vara oklokt, men utifrån Oona Lönnstedts bakgrund och goda rykte ifrågasatte han inte detta närmare då.

Den överenskommelse som fanns mellan honom och Oona Lönnstedt var att han skulle ge in ansökan om djurförsöksetiskt tillstånd avseende försök som skulle ske i Uppsala. Den enda anledningen till att det var han som skulle ge in ansökan var att han ändå skulle ansöka om djurförsöksetiskt tillstånd i annat ärende vilket avsåg hans egen forskning, varvid det skulle effektivisera hanteringen om han i det sammanhanget även ingav Oona Lönnstedts ansökan. När han gjorde ansökan så utgick han från att hon avsåg att utföra sina försök i enlighet med vad som angetts i ansökan. Han uppfattade vidare det förhållande att om beslut om djurförsöksetiskt tillstånd drog ut på tiden skulle Oona Lönnstedt bli tvungen att avvakta med sina försök. Han hade ingen som helst kännedom i förväg om att hon avsåg att utföra sina försök på Gotland när hon åkte dit. Han blev dock varse detta när han fick information från Anne Halldén Waldemarsson, Chefsveterinär på Uppsala universitet, och Rickard Svanbäck, föreståndare Ekologi och Genetik vid EBC. Så snart han hade möjlighet därefter hade han ett allvarligt samtal med Oona Lönnstedt där han informerade henne om att det ännu ej hade erhållits något djuretiskt tillstånd för hennes försök samt att ansökan var sådan att hon under inga omständigheter fick utföra dessa försök på Gotland utan endast i Uppsala. Eftersom han visste att såväl Anne Halldén Waldemarsson som Rickard Svanbäck var informerade om Oona Lönnstedts agerande utgick han från att hon skulle rätta sig efter den anmaning att avvakta som han lämnade henne. Så har ju dock i efterhand visat sig inte vara fallet, men utifrån den då aktuella situationen utgick han från att hon skulle rätta sig efter detta. Han har därför väldigt svårt att se att han härigenom skulle kunna anses ha gjort sig skyldig till uppsåtlig oredlighet i forskning.

Han är medveten om att det inte framstår som särskilt bra att det i artikelns "Acknowledgement" anges att djurförsöksetiskt tillstånd funnits trots att så inte varit fallet. Han kan tyvärr inte anföra annat än att denna skrivning förbigått honom av slarv. Han har i sin genomläsning av artikeln fokuserat på den faktaorienterade delen och inte i detalj gått

igenom ”Acknowledgement”. På grund av detta har han inte reagerat på att det uttryckligen angetts att djurförsöksetiskt tillstånd funnits för genomförda försök. Hade han konstaterat detta hade han såklart påpekat detta för Oona Lönnstedt. Vad som ytterligare styrker att situationen faktiskt varit sådan att denna skrivning förbigått honom av misstag är att det inte anges något tillståndsnummer, vilket han efter många år i branschen är väl medveten om att så ska ske. Att han varit slarvig i den delen innebär dock inte att han uppsåtligt kan anses ha åsidosatt reglerna om djurförsöksetiskt tillstånd.

Då hans inställning är att han inte har gjort sig skyldig till oredlighet i forskning är det också hans uppfattning att det inte är korrekt att ålägga honom disciplinåtgärder då han inte heller kan anses ha gjort sig skyldig till tjänsteförseelse. I vart fall bör hans inblandning med hänsyn till samtliga omständigheter anses vara ringa varför någon disciplinpåföljd inte ska meddelas.

Vid eventuellt utdömande av disciplinpåföljd bör också beaktas att universitetets beslut av den 6 december 2017 redan fått oproportionerligt stora konsekvenser för honom och hela hans forskargrupp då erhållna forskningsanslag har dragits in med hänvisning till beslutet. Detta bör beaktas såväl ifråga om någon disciplinpåföljd överhuvudtaget ska utdömas som utformningen av denna i en situation där så skulle utdömas.

Uppsala universitets svar

Universitetet har vidhållit sin anmälan och i korthet anfört att som både sökande av det djurförsöksetiska tillståndet och medförfattare till den aktuella artikeln kan Peter Eklöv inte undgå ansvar för att djurförsök har genomförts i strid med bestämmelserna om djurförsöksetiskt tillstånd.

ANSVARSNÄMNDENS SKÄL

Enligt 34 § lagen (1994:260) om offentlig anställning (LOA) och 4 kap. 16 § högskoleförordningen (1993:100) är det Statens ansvarsnämnd som prövar frågan om disciplinansvar för den som, i likhet med Peter Eklöv, är professor.

Enligt 14 § LOA får en arbetstagare, som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter sina skyldigheter i anställningen, meddelas disciplinpåföljd för tjänsteförseelse. Är felet med hänsyn till samtliga omständigheter ringa, får dock inte någon påföljd meddelas. Av 15 § LOA framgår att disciplinpåföljder är varning och löneavdrag. Preskriptionstiden för tjänsteförseelse är enligt 17 § LOA två år.

Det nu aktuella ärendet handlar om *oredlighet i forskning*, ett begrepp som allvarligare avvikelser från god forskningssed brukar betecknas som (se t.ex. Oredlighetsutredningens betänkande SOU 2017:10 s. 14). Ett beslut om sådan oredlighet kan leda till vissa direkta arbetsrättsliga konsekvenser som t.ex. avsked, uppsägning, löneavdrag och varning men även till andra följder som exempelvis förbud mot att handleda doktorander, granskningar av framtida forskningsprojekt och indragna forskningsanslag, allt givetvis beroende på hur pass allvarlig oredligheten bedöms vara (se bl.a. ovan nämnda betänkande s. 192 f.).

I ärendet är frågan om Peter Eklöv ska tilldelas en disciplinpåföljd.

Inledningsvis finner ansvarsnämnden anledning att framhålla vikten av att en arbetsrättslig utredning och även en utredning om oredlighet i forskning bedrivs med viss skyndsamhet. Detta är angeläget ur många aspekter, inte minst för att undvika att inblandade parter ska behöva leva i ovisshet om utgången längre än vad som är oundvikligen nödvändigt och även självfallet med tanke på de preskriptionsregler som finns.

Med detta sagt kan ansvarsnämnden konstatera att anmälan om oredlighet i forskning gjordes i juni 2016 och rektorns beslut fattades i december 2017, dvs. ungefär ett år och sex månader senare. Även om ansvarsnämnden har förståelse för att sådana här utredningar kan vara komplexa och svårutredda kan det noteras att de anmälda personerna, däribland Peter Eklöv, under tämligen lång tid svävat i osäkerhet om utgången i ärendet och om resultatet kommer att påverka deras anställning i någon mån.

Som framgått har universitetet sedan gjort bedömningen att Peter Eklöv till viss del har gjort sig skyldig till oredlighet i forskning. Därutöver har han fått viss kritik av Nämnden för utredning av oredlighet vid Uppsala universitet. Peter Eklöv har ifrågasatt bedömningen och bl.a. påtalat att han har svårt att se att han kan anses ha gjort sig skyldig till uppsåtlig oredlighet i forskning.

Även om ansvarsnämnden gör en självständig bedömning av ett påstått felhandlande i en anmälan är det i praktiken svårt för nämnden att överpröva ett lärosätes bedömning att en professor har gjort sig skyldig till oredlighet i forskning. I dessa fall har ansvarsnämnden i stället att framför allt avgöra om den konstaterade oredligheten är av sådan grad av allvar att den, utöver den kritik som ligger i beslutet om oredlighet, också bör motivera en arbetsrättslig konsekvens som t.ex. en varning. Det bör nämnas att redan ett beslut om oredlighet i forskning innebär en påtaglig konsekvens för den drabbade vad gäller t.ex. rykte och anseende. Som framgått kan det också få andra konsekvenser för andra eller framtida forskningsprojekt.

I det nu aktuella fallet kan ansvarsnämnden konstatera att frågan om oredlighet har utretts grundligt under lång tid. Från att Peter Eklöv först friats från misstankar om oredlighet i forskning vid den förberedande undersökningen i augusti 2016 har han sedan slutligen i december 2017 i viss del ansetts skyldig till sådan oredlighet. Vid en bedömning om han

nu dessutom bör tilldelas en disciplinpåföljd, då närmast en varning, för tjänsteförseelse, anser ansvarsnämnden sammantaget att det som lagts Peter Eklöv till last inte når upp till gränsen för en straffbar tjänsteförseelse utan den bör bedömas som ringa. Vid denna bedömning beaktas också det förhållandet att Peter Eklöv och hans forskargrupp, enligt uppgift som saknas anledning att ifrågasätta, har fått erhålla forskningsanslag indragna med hänvisning till beslutet om oredlighet. Mot denna bakgrund skrivs ärendet av från vidare handläggning.

I avgörandet deltog hovrättspresidenten Fredrik Wersäll, f.d. justitierådet Karin Almgren, riksdagsledamoten Anneli Karlsson, f.d. riksdagsledamoten Gunnar Hedberg och chefsjuristen Heléne Robson. Avgörandet är enhälligt.

På ansvarsnämndens vägnar

Fredrik Wersäll

Erik Lindberg